

بررسی بیمه نفقه در قانون مدنی

دکتر بهنام اسدی^۱

مدیر عامل و صاحب امتیاز موسسه قانون یار

استاد دانشگاه

چکیده

همین که نکاح به طور صحت واقع شد روابط زوجیت بین طرفین موجود و حقوق و تکالیف زوجین در مقابل همدیگر برقرار می شود که یکی از وظایف زوج پرداخت نفقه می باشد. با توجه به وظیفه پرداخت نفقه که به طور مستمر بر دوش مرد است و گاهی موانعی از جمله مشکلات اقتصادی، بیکاری، ورشکستگی، بر سر آن قرار می گیرد که خانواده را با مشکلات زیادی چون فروپاشی خانواده ها روبه رو می نماید پسندیده است این موضوع به طور جدی مورد بررسی قرار گیرد که بدین واسطه نه تنها قشر آسیب پذیر جامعه را یاری رساند بلکه آن را از جنبه سود آوری و ربح برای شرکتهای خصوصی خارج سازد، همچنین با رفع جهل افراد جامعه و ارائه مقاله و کتاب های متفاوت و مرتبط در این راستا از تعداد زیادی که به دلیل عدم پرداخت نفقه به دادگاه ها مراجعه می نمایند کاسته می شود. فلذا در این مقاله با بررسی و شناخت قواعد حاکم بر بیمه نفقه و نیز ارکان بیمه نفقه و بیمه گذار سعی در روشن ساخت این مسئله مهم داریم تا بدین واسطه خلاء تحقیقاتی موجود در این خصوص رفع گردد.

واژگان کلیدی: بیمه نفقه، بیمه گذار، زوج و زوجه، ضمانت نفقه

^۱ مولف ۴۵ کتاب پژوهشی و نویسنده بیش از صد مقاله علمی تا سال ۱۳۹۹

آدرس پست الکترونیکی نویسنده: Drbehnamasadi@yahoo.com شماره تماس: ۵۲۶ و ۰۲۱۶۶۹۷۹۵۱۹

بخش اول: کلیات

همانطور که می دانیم استحقاق نفقه برای زن زمانی ثابت می گردد که تمکین زن از همسر محقق گردد و زن ناشزه نباشد و همچنین تمکین به معنای تسلیم کامل زن در مقابل شوهر در تمتع بردن می باشد، مگر در موارد خاص تصریح شده در قانون. نفقه به دو دسته قابل تقسیم بندی است، در بعضی موارد نفقه برای زن ایجاد مالکیت می کند و در بعضی موارد تنها حق انتفاع برای زن ایجاد می شود. نفقه ای که زن حق مالکیت در آن دارد و می تواند آن را خرید و فروش نماید مصرف شدنی می باشند. مثل: خوراک و پوشاک، دسته ای که در آن، تنها حق انتفاع دارد اجناس مصرف نشدنی هستند که با بقای عین آن و با مالکیت مرد زن از آن منتفع می گردد مثل خانه و اثاثیه منزل زن می تواند نفقه زمان گذشته خود را از شوهر خود مطالبه نماید و برای وصول آن در دادگاه اقامه دعوی کند. نفقه زن مقدم بر نفقه اقارب است، نفقه زن مشروط به فقر او یا تمکین مرد نیست زن اگر چه دارای سرمایه هنگفتی است می تواند از شوهر نفقه خود را بخواهد در صورت خودداری شوهر از دادن نفقه و عدم امکان الزام و به اتفاق قانون به زن حق می دهد که از دادگاه تقاضای طلاق کند. در مقدار نفقه زن وضع اقتصادی شوهر در نظر گرفته نمی شود و مرد وظیفه دارد در هر صورت آن را پردازد و طلب زن در صورت ورشکستگی یا فوت شوهر و عدم کفایت اموال او برای پرداخت دیون، بر سایر بدهی ها مقدم خواهد بود (شوشتری، ۱۴۲۷: ۱۵۲).

بخش دوم: ضمانت نفقه

به نفقه دادن به زن و فرزند امر شده است و هر چیز که به آن امر شده واجب است زیرا امر بر وجوب دلالت می کند، پس نفقه دادن به زن و فرزند واجب است، این نتیجه، حکم کلی فقهی است (گرجی، ۱۳۸۹: ۱۵۲) نفقه زوجه، از جمله حقوق است؛ زیرا در بعضی نصوص و روایات بر آن حق اطلاق شده است و به همین دلیل اگر زوج با وجود تمکین و اطاعت زوجه، از ادای نفقه او سرباز زند، به اجماع فقها باید قضای آن را به جا آورد. به این ترتیب، نفقه زوجه حق است و مانند سایر دیون قابلیت اسقاط و نقل و انتقال دارد (یزدی، ۱۴۲۱: ۲۹۰) در کتب توضیح المسائل نیز مانعی ندارد که شخص ثالثی ضمانت نفقه را بنماید و اگر

شخصی نفقه‌های گذشته زن را ضمانت کند، صحیح است، بلکه ضمانت او برای نفقه‌های آینده زن نیز ظاهراً مانعی ندارد (کابلی، ۱۳۸۲: ۱۳۸). اما اکثر فقها معتقدند زوجه نمی‌تواند نسبت به نفقه‌ایام آینده از زوج ضامن بگیرد؛ و محدود به زمان گذشته و حال می‌باشد (عاملی، ۱۳۸۰: ۱۷۱). زیرا نفقه به تدریج به عهده زوج قرار می‌گیرد، و در ضمانت در آینده چیزی به عهده زوج قرار نگرفته تا کسی ضامن شود و ضمانت درموردی انجام می‌شود که در ذمه زوج ایجاد شده باشد قانون مدنی نیز بر به وجود آمدن سبب جهت ضمانت تاکید دارد بنابراین به دلیل اینکه سبب و مقتضی ضمان که عبارت است از زوجیت و عدم نشوز متحقق است، و همین مقدار در جواز ضمانت کافی می‌باشد وانگهی همانگونه که اسقاط نفقه آینده بی‌تردید بلا اشکال است، ضمانت آن هم کاملاً متصور است (یزدی، ۱۴۲۱: ۱۹۲). در نتیجه طبق قوانین مدنی نیز ضمان از نفقه گذشته زوجه در عقد دائم صحیح می‌باشد، زیرا طبق قانون (نفقه گذشته زوجه در عقد دائم. دین ثابت، بر ذمه زوج است) ماده ۱۲۰۶ قانون مدنی) و اما نسبت به نفقه آینده که گفته شد چون نفقه آینده دین نمی‌باشد ضمانت از آن صحیح نیست. ولی بنظر می‌رسد، طبق قانون که وجود سبب دین در حین عقد ضمان، کافی برای صحت ضمان است (ماده ۱۱۰۶ قانون مدنی) ضمانت نفقه در آینده نیز صحیح می‌باشد. و همچنین در عقد دائم نفقه زن به عهده شوهر است و از این بیان نیز معلوم می‌گردد سبب پرداخت نفقه زوجیت است که در حین عقد ضمان، موجود می‌باشد، بنابراین می‌توان پس از انعقاد عقد نکاح از نفقه آینده زوجه، ضمانت نمود و هر گاه بعداً ناشزه گردید و در نتیجه آن ضامن نسبت به مدت مزبور بری می‌گردد، طبق اینکه ضمانت در نفقه بلا اشکال است و برخی از (فقها نیز آن را تامین و به بیمه نزدیک می‌دانند) (خمینی، ۱۴۲۵: ۲۰۱) می‌توان گفت بیمه نفقه نیز صحیح می‌باشد. اما سوالی که جواب آن ضروری به نظر می‌رسد این است که اگر بیمه را از عقود نامعین بدانیم، چه زمانی در نفقه را می‌تواند بیمه نماید، حال، آینده یا گذشته؟

بخش سوم: قواعد حاکم بر بیمه نفقه

آیه اوفوا بالعقود بر عموم عقود دلالت می‌کند و هر چیزی که عرفاً بر آن قرارداد صدق کند، شامل می‌شود و دلیلی نیز برای تصرف در این ظهور وجود ندارد و آیه، یک اصل کلی در معاملات و عقود به دست می‌دهد که در هر زمان، هر عقدی چه متعارف و چه غیر متعارف منعقد شد، صحیح و شرعی خواهد بود، به نظر می‌رسد به دلیل اینکه عقیده داریم بیمه از عقود مستقل است، اگر بیمه کردن نفقه را یکی از مصادیق بیمه به شمار بیاوریم. می‌توانیم بگوییم بیمه نفقه نیز صحیح است. اما برای پذیرفتن شرایط آن در آینده به عنوان عقد صحیح به قانون نیز رجوع می‌نماییم. در بیمه مهریه و بیمه نفقه موارد مهمی به چشم می‌خورد که ماهیت بیمه مهریه را از بیمه نفقه متمایز می‌نماید. در نفقه بر خلاف مهریه تراضی در تعیین میزان آن شرط نیست. بلکه باید به میزان متعارف و وضعیت زندگی زن باشد پس می‌توان با رجوع به وضعیت زندگی زن آن را تعیین نمود (ماده ۱۱۰۷ قانون مدنی) و متوقف به نظر زوجه نمی‌باشد در مهریه تملک مهریه توسط زوجه به محض انعقاد نکاح صورت می‌گیرد (ماده ۱۰۸۲ قانون مدنی) و بلافاصله بر ذمه زوج قرار می‌گیرد، ولی در نفقه بعد از عقد نکاح مالی که به عنوان نفقه به زوجه تعلق خواهد گرفت مرد از مالکیت خود خارج و به زوجه می‌پردازد. نفقه گذشته زوجه در عقد دائم دین ثابت، بر ذمه زوج است و این حقی است که به او تعلق می‌گیرد نفقه در زمان حال و گذشته دین محسوب می‌گردد که بر ذمه ثابت شده ولی در مورد آینده دین نیست (یزدی، ۱۴۲۱: ۱۸۰) مرد مالک اولیه بعد از نکاح محسوب می‌شود و خود او با استناد به ادله شخصی بودن قراردادها و آیه اوفوا بالعقود بیمه گذار محسوب می‌گردد. بنابراین زوج پرداخت کننده اقساط بیمه می‌باشد که به آن بیمه گذار نیز می‌گویند. که از سوی دیگر متعهد پرداخت نفقه است، بنابراین بسیاری از شبهاتی که در مورد بیمه مهریه پدید آمده در مورد بیمه نفقه به وجود نمی‌آید. زیرا بیمه بنابر طبیعتی که دارد موردی را ضمانت می‌نماید که پرداخت و جبران خسارت موکول به آینده است و بیمه نفقه ای که موکول به آینده می‌باشد تعهدی بر مرد در مورد آن به زن وجود ندارد. پس مرد بدون اینکه رضای زوجه شرط باشد می‌تواند نفقه آینده را بیمه نماید و نوعی تعهد به نفع شخص ثالث می‌باشد.

بخش چهارم: رضا و انشای طرفین

آیه لا تاكلوا اموالکم بینکم بالباطل الا ان تكون تجاره عن تراض منکم یعنی ای افرادی که ایمان آورده اید! اموالتان را میان خودتان بیهوده و باطل نخورید، مگر آن که به صورت تجارتی بوده باشد که در آن رضایت هر دو طرف وجود داشته باشد و خودتان را نکشید که خداوند به شما مهربان است (سیوری حلی، ۱۳۹۱: ۱۸۳) از نظر قانونی، عقد عبارتست از اینکه یک یا چند نفر در مقابل یک یا چند نفر دیگر تعهد بر امری می نماید و مورد قبول آنها باشد (ماده ۱۸۳ قانون مدنی) در بیمه نفقه بیمه گذار زوج با بیمه گر (شرکت های بیمه) تعهدی را امضا می نماید و معنی عقد محقق می گردد. آنچه مورد توجه است رضایت در انعقاد عقد می باشد. معاملاتی که متوقف بر انشای طرفین است و توسط دو طرف ایجاب و قبول صورت گیرد عقد نامیده می شود که از اوفو بالعقود نیز چنین به دست می آید، مثل اجاره و وصایت و قراردادهایی از این دست. و ایقاع معاملاتی است که بر انشای طرفین متوقف نیستند و با ایجاب یک طرف، لزومی ندارد که طرف دیگر آن را بپذیرد، مثل طلاق و ابراء دین. بیمه نفقه با آنچه در قسمت اوفو بالعقود گفتیم، از عقود محسوب می گردد. به دلیل اینکه عقد بیمه لازم است نفقه را وارد بر این حکم می دانیم زیرا به این دلیل زوج باید متعهد پرداخت نفقه به زوجه می باشد و اقساط بیمه در نفقه در بیمه نفقه همچون سایر قراردادها باید تابع قواعد عمومی قراردادها باشد و (از شرایط اساسی صحت عقود و معاملات پیروی نماید که قانون مدنی قصد و رضای طرفین و اهلیت طرفین موضوع معین معامله، مشروعیت جهت معامله (ماده ۱۹۰ قانون مدنی) را از شرایط صحت عقود می داند که باید در بیمه نفقه رعایت شود. در اثبات صحت و لزوم عقود از عموم ادله اصل لزوم و اصل صحت نیز فهمیده می شود (آیات أَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ و تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ، (أَوْفُوا بِالْعُقُود) افاده لزوم و صحت می نماید (بحر العلوم، ۱۳۸۷: ۱۰۷) صاحب جواهر می گوید: (اصل لزوم در عقد، یک امر بدیهی فقهی است (نجفی، ۱۳۸۹: ۱۴۰) همچنین علما بر این مسئله تاکید دارند که اصل در همه عقود لازم بودن است مگر اینکه دلیلی بر جایز بودن داشته باشیم بنا بر این اگر ما معامله بیمه را معامله بی مانعی تشخیص دهیم، معامله غیر قابل برگشت هم هست؛ یعنی بیمه گر یا بیمه گذار حق ندارد بعد از بستن قرارداد معامله، آن را بهم بزند مگر دو طرف حاضر بشوند که در این

صورت اسم آن می شود اقاله یا تقایل، یعنی دو طرف می خواهند معامله را بهم بزنند. دو طرف، هر عقد لازمی را می توانند بهم بزنند ولی خاصیت عقد لازم این است که یک طرف به تنهایی نمی تواند آن را بهم بزند. پس، از جمله خصوصیات عقد بیمه اگر بیمه را یک عقد جداگانه بدانیم، این است که عقد لازم است و همچنین اگر از جانب شارع منعی بر قرارداد و معامله ای نباشد آن عقد صحیح است، (و بسیاری از فقها به مشروعیت و صحت عقود در واقع اصاله صحه عقیده دارند) (مطهری، ۱۳۸۸: ۳۶۵) در بیمه مهریه می توان بر طبق قاعده لاضرر که ضرری متوجه زوجه نگردد خيار فسخ را قرار داد.

بخش پنجم: بیمه نفقه و تعهد به نفع شخص ثالث

با توجه به حدیث المومنون عند الشروطهم فهمیده می شود، در شرط ضمن عقد می توان به نفع شخص ثالث تعهد نمود کسی که معامله می کند معامله برای خود آن شخص محسوب می گردد، مگر اینکه در موقع عقد خلاف آن را تصریح نماید یا بعداً، خلاف آن ثابت شود معذالک ممکن است در ضمن معامله تعهدی هم به نفع شخص ثالث نماید (ماده ۱۹۶ قانون مدنی) بیمه گذار زوج می باشد در بیمه کردن نفقه آینده نفعی برای زوجه مشاهده می گردد بیمه کردن نفقه نفعی به زوجه می رساند زیرا هنوز تبدیل به تعهد و دین نشده است و بیمه کردن نفقه آینده به زن رسیدن به تامین و آسایش در زندگی خود و خانواده کمک می نماید، در حقیقت بیمه گر تنها می تواند نفقه آینده را بیمه نماید بیمه نمی تواند گذشته و حال بیمه نماید، زیرا بر ذمه مرد ثابت شده و ضمان مالم یجب خواهد بود. و همچنین به این دلیل نوعی بیمه به نفع شخص ثالث است که در صورت امکان وقوع مشکلات مالی مرد و یا نبود او با پرداخت سرمایه بیمه نفقه، زن را به صبوری در مشکلات تشویق می نماید. برای بیمه گر اگرچه در آینده به پرداخت نفقه مسئول می باشد. و در بیمه نامه، زمانی در آینده جهت پرداخت خسارت تعیین می شود. اما بهتر است پرداخت آن براساس تقاضای مرد یا زن صورت گیرد. در صورتی که مدتی از عقد بیمه گذشته باشد و اقساط توسط زوج که مدیون اصلی در پرداخت نفقه بوده به بیمه گر پرداخت شود، و در ضمن عقد بیمه اگر حادثه ای منجر به تاخیر پرداخت نفقه از سوی مرد گردد نفقه گذشته یا حال به زوجه پرداخت

شود، اما برخورداری از صداقت و حسن نیت بسیار مورد اهمیت است. به نظر می رسد حمایت دستگاه حاکم با وضع موجود اقتصادی از این نوع بیمه پسندیده می باشد، تا به دور از هر گونه نیت کسب سود مرد را به پرداخت نفقه یاری رساند، به طوری که اقساط را از زوج دریافت کرده تا در موقع معین شده نفقه را به زوج پرداخت نماید این به نوعی بیمه اجتماعی خواهد بود. که اجباری است و با هدف حمایت قشر آسیب پذیر وضع شده است. که هم زوج را مورد حمایت قرار می دهد و هم زن را نفقه و برطرف کردن نیاز خود می رساند.

بخش ششم: شروط بیمه گر در بیمه نفقه

شرط ضمن عقد در بیمه نفقه، شرط ضمن عقدی که بیمه گر برای عقد بیمه نفقه وضع می نماید نیز باید به شکلی باشد که (عقلایی بوده و مشروع باشد اگر بیمه با بیمه گذار توافقی بیمه گر و بیمه گذار بوده و ضرر و زیانی در آن متوجه زوج نباشد. بنابر این شروطی که پرداخت نفقه را به روی دادن طلاق موکول می نماید صحیح به نظر نمی رسد همچنین شرط رخ دادن مرگ برای پرداختن حق زوج نیز معقول نخواهد بود و غیر منصفانه می باشد. زیرا نه تنها خانواده را از فروپاشی حفظ نخواهد کرد، بلکه خانواده ها یی که در تنگنا قرار گرفته اند را به رغبت بیشتری برای جدایی و می دارد زیرا عامل رسیدن به سرمایه بیمه خواهد شد، و در مورد شرط وقوع مرگ برای پرداخت نفقه به زوج منجر به بالا رفتن مرگ مشکوک خواهد بود، لازم به ذکر است از لحاظ ماهیت با وجود بیمه عمر که تعهد به نفع شخص ثالث می باشد تنها منجر به تفاوت اسمی بیمه عمر و نفقه خواهد شد و هیچ تغییری در بیمه ها ایجاد نمی گردد. به نظر می رسد بهترین زمان پرداخت نفقه زمانی است که زوج توان ادای آن را نداشته باشد، که با توجه به مصلحت جامعه اسلامی، موجب حفظ کیان خانواده شده و رشد جمعیت را بهبود می بخشد. از حدیث الناس مسلطون علی اموالهم و نیز بناء عقلا در عقود معاوضی تسلط هر شخصی بر اموال خود تحقق می یابد، به شکلی است که عوض در معامله به فردی تعلق بگیرد که معوض از او گرفته شده است و معوض به فردی داده شود که از او عوض گرفته شده باشد و آیه معروف او فو بالعقود متوجه طرفین قرار داد می باشد و

شخص ثالث در آن بیان نشده است، بنابراین هیچکس نباید برای دیگری بدون رضایت حقی ایجاد یا حق او را ساقط نماید این مسئله پیش می آید که بیمه ها گاهی به نفع شخص ثالث متعهد می شوند و این مسئله با اصل شخصی بودن قراردادها در تناقض قرار می گیرد. این گونه برداشت می شود طبق ماده ۲۳۱ قانون مدنی معاملات و عقود فقط درباره طرفین متعاملین و قائم مقام قانونی آنها موثر است. با توجه به قوانین در می یابیم که قانون مدنی ماده ۱۰ نیز اصل شخصی بودن قراردادها را پذیرفته است، زیرا قرارداد های خصوصی را نسبت به کسانی نافذ می داند که آن را منعقد کرده اند. در مورد بیمه نفقه اصل شخصی بودن قرار دادها به طور صحیح رعایت می شود و مرد به عنوان بیمه گذار نفقه زن را بیمه می نماید که در زمان معین زوج آن را دریافت می دارد تا به عنوان نفقه به زوجه پردازد زیرا در زمان انعقاد عقد بیمه فرد متعهد بر پرداخت نفقه نمی باشد در صورتی که نفقه حال و گذشته باشد خلاف طبیعت بیمه خواهد بود و تنها بیمه می تواند نفقه آینده را بیمه نماید. اما آنچه رخ خواهد داد توجه به زوجه که دریافت کننده نهایی و مالک می باشد است.

بخش هفتم: بیمه کردن نفقه توسط زوجه

بیمه نفقه در مورد نفقه آینده که بر ذمه زوج ثابت نشده است صورت می گیرد ولی سبب آن یعنی نکاح ایجاد شده و این حق مالکیتی برای زن ایجاد نمی کند که زوجه خود اقدام به بیمه کردن نفقه نماید و هنوز مالکیت از آن زوج است که به صورت تدریجی به زوجه منتقل می گردد، از طرفی مدیون پرداخت نفقه به زوجه، زوج می باشد پس اوست که حق بیمه می پردازد، و اگر زوجه طرف قرارداد بیمه قرار گیرد بر خلاف شخصی بودن قرارداد هاست و بر خلاف عموم ادله می باشد و بیمه گر آن را نمی پذیرد. به این ترتیب زوج نفقه را بیمه می کند که اگر در زمان مشخص شده که بر ذمه اش ثابت شد و توان پرداخت نداشت، بیمه به جای آن دین را ادا نماید. (گرگی، ۱۴۲۱: ۱۷۸)

بخش هشتم: بررسی بیمه نفقه و ربا

بعد از بررسی عموم ادله در مورد بیمه نفقه، یکی از حالات ثانوی که ممکن است بر عقد عارض گردد ربا می باشد. که بررسی آن بسیار مورد اهمیت می باشد. اگر بیمه نفقه را با بیمه عمر شبیه بدانیم، کسانی که به بیمه عمر ایراد گرفته اند یکی از دلایل خود را ربوی بودن بیمه عمر می دانند، در بیمه عمر، بیمه گذار، مبالغی را به صورت اقساط یا یک جا می پردازد و بیمه گر، پس از پایان قرارداد، وجوه پرداختی را با مبلغی اضافه، به بیمه شده یا بیمه گذار یا ذی نفع بیمه ای باز می گرداند. (درزیاده دریافتی اشکال ربوی بودن رخ می دهد (مطهری، ۱۳۷۲: ۱۵۶) این در صورتی است که بیمه نفقه و بیمه عمر را به یک شکل طرح ریزی نماییم. در تفاوت بیمه عمر و بیمه نفقه آنچه باید خاطر نشان نمود این است که در بیمه نفقه ایامی که فرد توان پرداخت نفقه را نداشته و بر ذمه فرد ثابت شده را بیمه گر می پذیرد و به زوجه یا خود زوج جهت پرداخت به زوجه می پردازد، بیمه گر وجه نفقه آینده را به زوجه پرداخت نخواهد کرد. زیرا بر ذمه زوج ثابت نشده است و همچنین مالک آن نیست. پرداخت آن به زوجه در صورت قضا شدن یا حال شدن امکان دارد. در واقع بیمه نفقه نوعی انتقال مالکیت است که در زمان دشواری به یاری زوج می آید تا علاوه بر پرداخت حق زوجه برای زوجه و زوج و کل خانواده ایجاد تامین نماید و این مسئله بیمه عمر را از بیمه نفقه به کلی متمایز می نماید (حکیم، ۱۳۷۲: ۱۵۸)

بخش نهم: بیمه نفقه و بررسی حکم ماده ۱۹۰ قانون مدنی در این خصوص

قانون مدنی شرایط صحت عقود را بیان کرده است و در هر مورد، به طور جداگانه به روشن کردن و بیان جزئیات آن پرداخته است ماده صد و نود قانون مدنی، قصد و رضای طرفین اهلیت طرفین موضوع معین که مورد معامله است و مشروعیت جهت معامله را از شروط صحت عقد معرفی می نماید، در قصد و رضای طرفین (عقد محقق می شود به قصد انشاء به شرط مقرون بودن به چیزی که دلالت بر قصد دارد (ماده ۱۹۱ قانون مدنی) در بیمه نفقه مرد می تواند بعد از عقد نکاح با تکمیل فرم بیمه نامه عقد بیمه را ایجاب نماید و بیمه گر با بررسی فرم بیمه نفقه به قبول آن پردازد. در اهلیت طرفین (متعاملین باید برای معامله اهلیت داشته

باشند (ماده ۲۱۰ قانون مدنی) اهلیت عبارت است از توانایی قانونی که یک نفر برای انجام امری دارا باشد و همچنین در قانون مدنی در تعریف اهلیت آمده است برای اینکه متعاملین اهل محسوب شوند باید عاقل، بالغ، و رشید باشند (ماده ۲۱۱ قانون مدنی) از مورد مذکور اهلیت در زوج اعم از بلوغ و عقل و رشید بودن باید محقق باشد. موضوع معین مورد معامله نیز (مورد معامله باید مال یا عملی باشد که هر یک از متعاملین تعهد تسلیم یا ایفاء آن را می کند) (ماده ۲۱۴ قانون مدنی) در بیمه نفقه موضوع معین نفقه می باشد که میزان آن با توجه به وضعیت خانوادگی زن با رجوع به عرف و عادت زن تعیین می گردد و همچنین مورد معامله باید مالیت داشته و متضمن منفعت عقلانی مشروع باشد. که بیمه نفقه دارای مشروعیت می باشد و همچنین با هدف ایجاد امنیت در خانواده ها و جلوگیری از فروپاشی آن پسندیده و مورد قبول می باشد. همچنین در بیمه نامه ها امور ذیل به طور صریح قید می گردد شامل موارد زیر است:

در بیمه های دیگر چون بیمه نفقه باید موارد زیر مورد توجه قرار گیرد:

- ۱- تاریخ انعقاد قرارداد
- ۲- اسم بیمه گر و بیمه گذار
- ۳- موضوع بیمه
- ۴- حادثه یا خطری که عقد بیمه به مناسبت آن به عمل آمده است
- ۵- ابتدا و انتهای بیمه
- ۶- حق بیمه
- ۷- میزان تعهد بیمه گر در صورت وقوع حادثه (ماده ۳ قانون بیمه)

الف) بررسی بیمه نفقه و اصول بیمه

در بیمه نفقه در صورتی که در شرایط پرداخت آن از مرگ و طلاق استفاده نشود. اصول بیمه ای نیز رعایت خواهد شد که شامل:

اصل حسن نیت که در صداقت در گفتار بیمه گر و بیمه گذار تاکید دارد. اصل جبران خسارت، که جبران نفقه زوجه را در صورت ناتوانی زوج در موعد مقرر بر عهده می گیرد. اما همانطور که گفته شد نفقه آینده قابل بیمه کردن می باشد و با توجه به آنچه در ضمان مالم یجب بیان شد نفقه گذشته و حال را نمی توان بیمه کرد و خود دادگاه خود اقدام خواهد نمود (جمالی زاده، ۱۳۷۹: ۱۰۲)

اصل تعدد بیمه: به دلیل اینکه نفقه نقش اساسی در دوام زندگی ایفا می نماید دارای این چشم انداز می باشد که استقبال فراوانی از بیمه نفقه بشود. نفقه به دلیل رفاه و دوامی که برای زندگی به وجود می آورد دارای اهمیت خاص و ویژه ای می باشد.

اصل نفع بیمه ای: اما به نظر می رسد بیمه نفقه دارای سود کمی برای شرکت های بیمه باشد و این احتمال وجود دارد که شرکتهای بیمه رغبتی به بیمه کردن نفقه نشان ندهند (یوسف زاده، ۱۳۹۰: ۸۶)

ب) آثار مثبت اجتماعی و فواید اقتصادی بیمه نفقه

به نظر می رسد بیمه نفقه یکی از راهگشاسترین بیمه از بیمه های حقوق مالی زوجه باشد. با توجه به اینکه وظیفه پرداخت نفقه به طور مستمر بر دوش مرد می باشد و گاهی موانعی از جمله مشکلات اقتصادی، بیکاری، ورشکستگی، بر سر آن قرار می گیرد که خانواده را با مشکلات زیادی چون فروپاشی خانواده ها روبه رو می نماید. پسندیده است، طرح بیمه نفقه به شکلی جدی تر مورد حمایت قرار گیرد و به شکل بیمه اجتماعی در آمده و مورد حمایت دولت ها قرار گیرد، که نه تنها قشر آسیب پذیر جامعه را یاری رساند بلکه آن را از جنبه سود آوری و ربح برای شرکتهای خصوصی خارج سازد، همچنین از تعداد زیادی که به دلیل عدم پرداخت نفقه به دادگاه ها مراجعه می نمایند کاسته می شود، قابل ذکر است که شروط پرداخت نفقه در بیمه نفقه باید متناسب با اوضاع جامعه باشد و جامعه دچار بحران جمعیت را به سمت تحقق اهداف پیش ببرد. نه اینکه شرایط ناگوار چون مرگ و طلاق بتواند زنان را به حق قانونی خود برساند. فرزند آوری و دوام و ثبات خانواده را می توان

جایگزین شرایطی خطر ناکی چون طلاق و مرگ قرار داد تا نه تنها جنبه پیشگیری داشته باشد بلکه شکلی تشویقی به خود بگیرد. در واقع این خانواده است که با بیمه کردن نفقه از خطر فروپاشی حفظ می شود. (جمالی زاد، ۱۳۷۹: ۱۱۰)

نتیجه گیری

در پایان آنچه در بررسی بیمه نفقه دریافتیم جواز بیمه کردن نفقه توسط زوج بعد از نکاح می باشد، اگر بیمه نفقه را نوعی ضمانت که از عقود معین می باشد بدانیم باید سبب که زوجیت محقق شده باشد و اگر بیمه نفقه را از عقود مستقل بدانیم عموم ادله آن را تایید می نماید و گفته شد اصل بیمه تامین و احساس امنیت و جبران خسارت در آینده می باشد، بنابراین نفقه آینده طبق طبیعت بیمه مورد نظر می باشد و تعهد به نفع شخص ثالث در آن صادق است. بیمه گر را در بیمه نفقه نوعی منتقل کننده مالکیت در زمان استحقاق زوجه می توان تصور کرد. در بیمه نامه با توجه به ماده سه قانون بیمه معین نمودن میزان نفقه ضروری است و باتوجه بر عرف وعادت و وضعیت زندگی زن صورت خواهد گرفت. و برخلاف بیمه مهریه که دارای پیچیدگی های زیادی می باشد. بیمه نفقه دارای پیچیدگی کمتر و موانع کمتری از جهت فقهی می باشد. به طور کلی صحت بیمه نفقه در آینده نیز مورد پذیرش است. همچنین در رابطه با پیشنهادات نویسنده در این راستا باید گفت آنچه برای بیمه مهریه پیشنهاد می شود قرارداد (شروط منصفانه) در عقد است تا بتوان در کنار آن مشکلات دیگر جامعه را حل نمود، مثل پرداخت سرمایه مهریه به همسر به شرط دوام زندگی مثلاً تا ۲۰ سال یا تعداد تولد فرزند. اما متأسفانه شرایط مذکور در طرح بیمه مهریه نه تنها نقش حمایتی مهریه را از بین خواهد برد بلکه نمایندگی های شرکت بیمه را دارای انبوه پرونده هایی خواهد نمود که زنان به دلیل طلاق خواستار دریافت مهریه هایشان هستند و بیمه هیچ راهی نخواهد داشت جز آنکه آنها را بپردازد و دیری نخواهد گذشت که شرکت های بیمه دچار ضرر و زیان خواهند شد و در کنار آن خانواده های از هم پاشیده که به امید گرفتن مهریه از هم جدا شده یا تبانی بر جدایی نموده اند. تعدد زوجات در مردان بی قید که با حربه مهریه پایبند زندگی بوده اند برای زنان و فرزندان ایجاد خطر می نماید و آمار مرگ های

مشکوک در جامعه در میان مردان افزایش می یابد. تفکرات سود جویانه شرکت های بیمه نیاز به دخالت مقتدرانه دولت ها دارد تا بتواند با استفاده از تفکرات عالمان و دانشمندان دینی و اجتماعی در رسیدن به اهداف کلان اجتماعی جهت گیری درست بنماید، نباید از نظر دور داشت که نقش عمیق و بزرگ فرهنگ می تواند بهترین و موثرترین راه چاره باشد و گرنه زمانی که زن و مرد پیمان زناشویی می بندند هیچ کدام به قصد گرفتن و دادن مهریه تصمیم به ازدواج نگرفته اند و آنچه در جریان زندگی ها اتفاق می افتد مثل بد اخلاقی ها، بیکاری، نبود درآمد منجر به پررنگ شدن این ابزار حمایتی می نماید. در نهایت تا زمانی که این شروط تغییر ننماید و شرکت ها تنها در پی سود خود باشند. بیمه مهریه از شکل مشروع خود به شکل نامشروع تبدیل می شود زیرا نه تنها عاقلانه نیست بلکه مفسده ایجاد می نماید.

منابع و مآخذ

قرآن کریم و بعد

۱. اردبیلی، احمد بن محمد (۱۴۰۳) مجمع الفائدة و البرهان فی شرح إرشاد الأذهان، انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسين حوزه علمیه قم.
۲. حکیم، سید محسن (۱۳۷۲) منهاج الصالحین، انتشارات لطفی، چاپ چهارم، تهران.
۳. حلّی، علامه، حسن بن یوسف بن مطهر اسدی (۱۴۱۲) منتهی المطلب فی تحقیق المذهب، انتشارات مجمع البحوث الإسلامیة، مشهد.
۴. نجفی، صاحب الجواهر، محمد حسن (۱۴۰۴) جواهر الکلام فی شرح شرائع الإسلام، دار إحياء التراث العربی، بیروت لبنان، چاپ هفتم.
۵. یزدی طباطبائی، محمد کاظم (۱۴۲۱) عروة الوثقی، دو جلدی، انتشارات المكتبة العلمیه الاسلامیه.
۶. جمالی زاده، احمد (۱۳۷۹) بررسی فقهی عقد بیمه، قم، انتشارات بوستان کتاب (دفتر تبلیغات اسلامی)
۷. خمینی، سید روح الله موسوی (۱۴۲۵) مترجم: اسلامی، علی، تحریر الوسيلة - ترجمه، دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسين حوزه علمیه قم.
۸. شوشتري، سید محمد حسن مرعشی (۱۴۲۷) دیدگاه‌های نو در حقوق، نشر میزان، تهران.
۹. گرجی، ابو القاسم (۱۴۲۱) تاریخ فقه و فقها، مؤسسه سمت، تهران، ایران، چاپ سوم.

۱۰. یزدی، سید مصطفی محقق داماد (۱۴۰۶) قواعد فقه (محقق داماد)، انتشارات علوم اسلامی، تهران - ایران، چاپ دوازدهم.

۱۱. یوسف زاده حسن (۱۳۹۰) پایش جامعه شناختی مهریه، مرکز تحقیقات علوم اسلامی.